

non novit), argumenti sententiam conclusisti. Beatos esse deos sumisti. Concedimus. Beatum autem sine virtute neminem esse posse. Id quoque damus, et libenter quidem. Virtutem autem sine ratione constare non posse. Conveniat id quoque necesse est. Adjungis, Nec rationem esse, nisi in hominis figura. Quem tibi hoc daturum putas? Si enim ita esset, quid opus erat te gradatim istuc pervenire? Quid autem est istuc gradatim? Summisses tuo jure. Nam a beatis ad virtutem, a virtute ad rationem video te venisse gradibus. A ratione ad humanam figuram quo modo accedis? Præcipitare istuc quidem est, non descendere. Nec vero intelligo, cur maluerit Epicurus deos hominum similes dicere, quam homines deorum. Quares, quid intersit. Si enim hoc illi simile sit, esse illud huic video. Sed hoc dico, non ab hominibus formæ figuram venisse ad deos. Dii enim semper fuerunt, et nati nunquam sunt, si quidem æterni sunt futuri. At homines nati. Ante igitur humana forma quam, homines, ea, qua erant [forma] dii immortales. Non ergo illorum humana forma, sed nostra divina dicenda est. Verum hoc quidem, ut voletis: illud quaero, quæ fuerit tanta fortuna. Nihil enim in rerum natura ratione factum esse vultis. Sed tamen quis iste tantus casus? unde tam

felix concursus atomorum, ut repente homines deorum forma nascerentur? Semina deorum decidisse de cælo in terras putamus, et sic homines patrum similes exstitisse? Vellem diceretis: deorum cognationem agnoscerem non invitus. Nihil tale dicitis; sed casu esse factum, ut deorum similes essemus. Et nunc argumenta quærenda sunt, quibus hoc refellatur? Utinam tam facile vera invenire possim, quam falsa convincere!

XXXIII. Etenim enumerasti memoriter et copiose (ut mihi quidem admirari liberet, in homine esse romano tantam scientiam) usque a Thale Milesio de natura deorum philosophorum sententias. Omnesne tibi illi delirare visi sunt, qui sine manibus et pedibus constare deum posse decreverunt? Ne hoc quidem vos movet, considerantes, quæ sit utilitas, quæque opportunitas in homine membrorum, ut judicetis, membris humanis deos non egere? Quid enim pedibus opus est sine ingressu? quid manibus, si nihil comprehendendum? quid reliqua descriptione omnium corporis partium, in qua nihil inane, nihil sine causa, nihil supervacaneum est? Itaque nulla ars imitari solertiam naturæ potest. Habebit igitur linguam deus, et non loquetur; dentes, palatum, fauces nullam ad usum; quæque procreationis causa natura cor-

pori ¹ affixit, ea frustra habebit deus; nec externa magis, quam interiora, cor, pulmones, jecur, cetera: quæ, detracta utilitate, quid habent venustatis? quandoquidem hæc esse in deo propter pulchritudinem vultis. Istitisne fidentes somniis non modo Epicurus, et Metrodorus, et Hermachus contra Pythagoram, Platonem, Empedoclemque dixerunt, sed meretricala etiam Leontium contra Theophrastum scribere ausa sit? Scito illa quidem sermone et Attico, ² sed tamen. Tantum Epicuri hortus habuit licentiæ. Et soletis queri; Zeno quidem etiam litigabat. Quid dicam Albucium? Nam Phædro nihil elegantius, nihil humanius. Sed stomachabatur senex, si quid asperius dixeram: quum Epicurus contumeliosissime Aristotelem vexaverit; Phædoni Socratico turpissime maledixerit; Metrodori, sodalis sui, fratrem Timocratem, quia nescio quid in philosophia dissentiret, totis voluminibus conciderit; in Democritum ipsum, quem secutus est, fuerit ingratus; Nausiphanem, magistrum suum, a quo nihil didicerat, tam male acceperit.

XXXIV. Zeno quidem non eos solum, qui tum

¹ Heindorf., aliquot mss. *secutus*, collatis locis e *fragm. Timæi*, c. 6, et *Orat.*, III, 45, maluit affixit.

² *Al. sine aposiopesi*, sed tamen tantum Ep.

erant, Apollodorum, Syllum, ceteros figebat maledictis; sed Socratem ipsum, parentem philosophiæ, ¹ Latino verbo utens, scurram Atticum fuisse dicebat; Chrysippum nunquam nisi Chesippum vocabat.

Tu ipse paullo ante, quum tanquam senatum philosophorum recitares, summos viros desipere, delirare, dementes esse dicebas. Quorum si nemo verum vidit de natura deorum, verendum est, ne nulla sit omnino. Nam ista, quæ vos dicitis, sunt tota commentitia, vix digna lucubratione anicularum. Non enim sentitis, quam multa vobis suscipienda sint, si impetrarit, ut concedamus, eandem esse hominum et deorum figuram. Omnis cultus et curatio corporis erit eadem adhibenda deo, quæ adhibetur homini: ingressus, cursus, accubiio, inclinatio, sessio, comprehensio; ad extremum etiam sermo et oratio. Nam quod et mares deos, et feminas esse dicitis, quid sequatur videtis. Equidem mirari satis non possum, unde ad istas opiniones vester ille princeps venerit. Sed clamare non desinitis, retinendum hoc esse, deus ut beatus immortalisque sit. Quid autem obstat, quo minus sit beatus, si non sit bipes? Aut ista, sive

¹ *Al. conjicit* tali verbo; *al. felicius*, latino verbo utar.

beatitas, sive beatitudo dicenda est (utrumque omnino durum, sed usu mollienda nobis verba sunt), verum ea, quæcumque est, cur aut in solem illum, aut in hunc mundum, aut in aliquam mentem æternam, figura membrisque corporis vacuam, cadere non potest? Nihil aliud dicis, nisi, nunquam vidi solem aut mundum beatum. Quid? mundum, præter hunc, unquam vidisti? Negabis. Cur igitur non sexcenta millia esse mundorum, sed innumerabilia ausus es dicere? Ratio docuit. Ergo hoc te ratio non docebit, quum præstantissima natura quærat, etæque beata et æterna, quæ sola divina natura sunt, ut immortalitate vincamur ab ea natura, sic animi præstantia vinci; atque, ut animi, item corporis? Cur igitur, quum ceteris rebus inferiores simus, forma pares sumus? Ad similitudinem enim deo propius accedebat humana virtus, quam figura.

XXXV. An quidquam tam puerile dici potest (ut eundem locum diutius urgeam), quam si ea genera belluarum, quæ in Rubro mari, Indiæve gignantur, nulla esse dicamus? Atqui ne curiosissimi quidem homines exquirendo audire tam multa possunt, quam sunt multa, quæ terra, mari, paludibus, fluminibus existant: quæ nequæ esse, quia nunquam vidimus. Ipsa vero quam nihil ad rem pertinet, quæ vos delectat maxime, simili-

tudo? Quid? canis nonne similis lupo? atque, ut
¹ Ennius,

Simia quam similis, turpissima bestia, nobis?

At mores in utroque dispares. Elephanto belluarum nulla prudentior. At figura quæ vastior? De bestiis loquor. Quid? inter ipsos homines nonne et simillimis formis dispares mores, et moribus? simillimis figura dissimilis? Etenim si semel, Vellei, suscipimus genus hoc argumenti, attende, quo serpat. Tu enim sumebas, nisi in hominis figura rationem inesse non posse. Sumet alius, nisi in terrestri; nisi in eo, qui natus sit; nisi in eo, qui adoleverit; nisi in eo, qui didicerit; nisi in eo, qui ex animo constet, et corpore caduco et infirmo; postremo nisi in ³ homine, atque mortali. Quod si in omnibus his rebus obsistis, quid est, quod te una forma ⁴ conturbet? his enim omnibus, quæ proposui, adjunctis, in homine rationem esse et mentem videbas. Quibus detractis, deum tamen nosse te dicis, modo lineamenta maneat. Hoc est non considerare, sed quasi sortiri, quid loquere.

¹ Heindorf. addit ait e cod. Glog. ² Abest simillimis. ³ Heindorf. e cod. Glog. addit corruptibili, quam vocem Cicero non agnoscit. ⁴ Wytttenbach., Bibl. crit. P. III, non turbet.

Nisi forte ne hoc quidem attendis, non modo in homine, sed etiam in arbore, quidquid supervacaneum sit, aut usum non habeat, obstare. Quam molestum est, uno digito plus habere? Quid ita? quia nec speciem, nec usum alium quinque desiderant. Tuus autem deus non digito uno redundat, sed capite, collo, cervicibus, lateribus, alvo, tergo, poplitibus, manibus, pedibus, feminibus, cruribus. Si ut immortalis sit, quid hæc ad vitam membra pertinent? quid ipsa facies? Magis illa, cerebrum, cor, pulmones, jecur. Hæc enim sunt domicilia vitæ. Oris quidem habitus ad vitæ firmitatem nihil pertinet.

XXXVI. At eos vituperabas, qui ex operibus magnificis atque præclaris, quum ipsum mundum, quum ejus membra, cælum, terras, maria, quumque horum insignia, solem, lunam, stellasque vidissent, quumque temporum maturitates, mutationes vicissitudinesque cognovissent, suspicati essent, aliquam excellentem esse præstantemque naturam, quæ hæc fecisset, moveret, regeret, gubernaret. Qui, etiamsi aberrant conjectura, video tamen quid sequantur. Tu quod opus tandem magnum et egregium habes, quod effectum divina mente videatur, ex quo, esse deos, suspicere? Habebam, inquis, in animo insitam informationem quamdam dei. Et barbati quidem Jovis, galeatæ

Minervæ. Num igitur esse tales putas? Quanto melius hæc vulgus imperitorum? qui non membra solum hominis deo tribuunt, sed usum etiam membrorum. Dant enim arcum, sagittas, hastam, clypeum, fuscinam, fulmen; et, si, actiones quæ sint deorum, non vident, nihil agentem tamen deum non queunt cogitare. Ipsi, qui irridentur, Ægyptii nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt. Velut ibes maximam vim serpentium conficiunt, quum sint aves excelsæ, cruribus rigidis, cerneo proceroque rostro: avertunt pestem ab Ægypto, quum volucres angues ex vastitate Libyæ vento Africo invectas interficiunt atque consumunt. Ex quo fit, ut illæ nec morsu vivæ noceant, nec odore mortuæ. Possum de ichneumonum utilitate, de crocodilorum, de felium dicere: sed nolo esse longus. Ita concludam, tamen belluas a barbaris propter beneficium consecratas; vestrorum deorum non modo beneficium nullum exstare, sed ne factum quidem omnino.

XXXVII. Nihil habet, inquit, negotii. Profecto Epicurus, quasi pueri delicati, nihil cessatione melius existimat. At ipsi tamen pueri, etiam quum cessant, exercitatione aliqua ludicra delectantur: deum sic feriatum volumus cessatione torpere, ut, si se commoverit, vereamur, ne beatus esse non

possit? Hæc oratio non modo deos spoliati motu, et actione divina, sed etiam homines inertes efficit; si quidem agens aliquid, ne deus quidem, esse beatus potest.

Verum sit sane, ut vultis, deus, effigies hominis et imago. Quod ejus est domicilium? quæ sedes? qui locus? quæ deinde actio vitæ? quibus rebus, id quod vultis, beatus est? Utatur enim suis bonis oportet, et fruatur, qui beatus futurus est. Nam locus quidem iis etiam naturis, quæ sine animis sunt, suus est cuique proprius, ut terra infimum teneat, hanc inundet aqua; superior ¹ ætheri, ignibus altissima ora reddatur. Bestiarum autem terrenæ sunt aliæ, partim aquatiles; aliæ quasi ancipites, in utraque sede viventes: sunt quædam etiam, quæ ² igne nasci putentur, appareantque in ardentibus fornacibus sæpe volitant. Quæro igitur, vester deus primum ubi habitet; deinde quæ causa eum loco moveat, si modo movetur aliquando; postremo, quum hoc proprium sit animalium, ut aliquid appetant, quod sit naturæ accommodatum, deus quid appetat; ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur; postremo, quo modo beatus sit, quo modo æternus.

¹ Æther. ² Davis. conjicit in igni, quod recepit Heindorf.

Quidquid enim horum attigeris, ulcus est. Ita male instituta ratio exitum reperire non potest. Sic enim dicebas, speciem dei percipi cogitatione, non sensu, nec esse in ea ullam soliditatem, neque eandem ad numerum permanere, eamque esse ejus visionem, ut similitudine et transitione cernatur, neque deficiat unquam ex infinitis corporibus similium accessio; ex eoque fieri, ut in hæc intenta mens nostra beatam illam naturam et sempiternam putet.

XXXVIII. Hoc, per ipsos deos, de quibus loquimur! quale tandem est? Nam si tantummodo ad cogitationem valent, nec ullam habent soliditatem nec eminentiam: quid interest, utrum de hippocentauro, an de deo cogitemus? Omnem enim talem conformationem animi ceteri philosophi motum inanem vocant: vos autem adventum in animos, et introitum imagium dicitis. Ut igitur, Tib. Gracchum quum videor concionantem in Capitolio videre, de M. Octavio deferentem sitellam, tum eum motum animi dico esse inanem: tu autem et Gracchi, et Octavii imagines remanere, quæ, in Capitolium quum pervenerim, tum ad animum meum referantur; hoc idem fieri in deo, cujus crebra facie pellantur animi; ex quo esse beati atque æterni intelligantur. Fac imagines esse, quibus pulsantur animi. Species duntaxat obijcit quæ-

dam. Num etiam cur ea beata sit? cur aeterna?

Quæ autem istæ imagines vestræ, aut unde? A Democrito omnino hæc licentia. Sed et ille reprehensus a multis est, nec vos exitum reperitis; totaque res vacillat et claudicat. Nam quid est, quod minus probari possit, quam omnium in me incidere imagines, Homeri, Archilochi, Romuli, Numæ, Pythagoræ, Platonis, nec ex forma, qua illi fuerunt? Quomodo ergo ¹ illi? et quorum imagines? Orpheum poetam docet Aristoteles nunquam fuisse, et hoc Orphicum carmen ² Pythagorei ferunt ejusdem fuisse Cercopis. At Orpheus, id est, imago ejus, ut vos vultis, in animum meum sæpe incurrit. Quid, quod ejusdem hominis in meum alix, alix in tuum? Quid, quod earum rerum, quæ nunquam omnino fuerunt, neque esse potuerunt, ut Scyllæ, ut Chimæræ? Quid, quod hominum, locorum, urbium earum, quas nunquam vidimus? Quid, quod, simul ac mihi collibitum est, præsto est imago? Quid, quod etiam ad dormientem veniunt invocatæ?

XXXIX. Tota res, Vellei, nugatoria est. Vos autem non modo oculis imagines, sed etiam animis inculcatis. Tanta est impunitas garriendi. At

¹ *Cod. Glog. illæ.* ² *Heindorf. emendat,* Pythagorei esse ejusdem Cercopis.

quam licenter? Fluentium frequenter transitio fit visionum, ut e multis una videatur. Puderet me dicere non intelligere, si vos ipsi intelligeretis, qui ista defenditis. Quo modo enim probas, continenter imagines ferri? aut, si continenter, quo modo aeternæ? Innumerabilitas, inquis, suppeditat atomorum. Num eadem ergo ista facient, ut sint omnia sempiterna? Confugis ad æquilibratam: sic enim *ισοροπλα*, si placet, appellemus; et ais, quoniam sit natura mortalis, immortalem etiam esse oportere. Isto modo, quoniam homines mortales sunt, sint aliqui immortales; et quoniam nascuntur in terra, nascantur et in aqua. Et quia sunt, quæ interimant, sint, quæ conservent. Sint sane: sed ea quæ conservent, quæ sunt. Deos istos esse non sentio. Omnis tamen ista rerum effigies ex individuis quo modo corporibus oritur? quæ etiamsi essent, quæ nulla sunt, pellere se ipsa et agitari inter se concursu fortasse possent; formare, figurare, colorare, animare non possent. Nullo igitur modo immortalem deum efficitis.

XL. Videamus nunc de beato. Sine virtute certè nullo modo. Virtus autem actiosa; et deus vester nihil agens; expers virtutis igitur; ita, ne beatus quidem. Quæ ergo vita? Suppeditatio, inquis, bonorum, nullo malorum interventu. Quorum tandem honorum? Voluptatum, credo; nempe ad

corpus pertinentium. Nullam enim novistis, nisi profectam a corpore, et redeuntem ad corpus, animi voluptatem. Non arbitror te, Vellei, similem esse Epicureorum reliquorum: quos pudeat earum Epicuri vocum, quibus ille testatur, se ne intelligere quidem ullum bonum, quod sit sejunctum a delicatis et obscenis voluptatibus; quas quidem non erubescens, persequitur omnes nominatum. Quem cibum igitur, aut quas potiones, aut quas vocum, aut ¹ colorum varietates, aut quos tactus, quos odores adhibebis ad deos, ut eos profundas voluptatibus? ² Ac poetæ quidem nectar, ambrosiam, epulas comparant, et aut Juventatem, aut Ganymedem pocula ministrantem: tu autem, Epicure, quid facies? Neque enim, unde habeat ista deus tuus, video; nec, quomodo utatur. Locupletior igitur hominum natura ad beate vivendum est, quam deorum, quod pluribus generibus fruitur voluptatum.

At has leviores ducis voluptates, quibus quasi titillatio (Epicuri enim hoc verbum est) sensibus adhibetur. Quousque ludis? Nam Philo etiam noster ferre non poterat, aspernari Epicureos molles et delicatas voluptates. Summa enim memoria pronuntiabat plurimas Epicuri sententias, his ipsis

¹ Florum. ² At.

verbis, quibus erant scriptæ. Metrodori vero, qui est Epicuri collega sapientiæ, multa impudentiora recitabat. Accusat enim Timocratem, fratrem suum, Metrodorus, quod dubitet omnia, quæ ad beatam vitam pertineant, ventre metiri: neque id semel dicit, sed sæpius. Annuere te video. Nota enim tibi sunt. Proferrem libros, si negares. Neque nunc reprehendo, quod ad voluptatem omnia referantur; alia est ea quæstio: sed doceo, deos vestros esse voluptatis expertes; ita vestro iudicio ne beatos quidem.

XLI. At dolore vacant. Satis est id ad ¹ illam abundantem bonis vitam beatissimam? Cogitat, inquam, assidue beatum esse se. Habet enim nihil aliud, quod agitet in mente. Comprehende igitur animo, et propone ante oculos, deum nihil aliud in omni æternitate, nisi, Mihi pulchre est, et, Ego beatus sum, cogitantem. Nec tamen video, quo modo non vereatur iste deus beatus, ne intereat, quam sine ulla intermissione pulsetur agiteturque incursione atomorum sempiterna, quumque ex ipso imagines semper affluant. Ita nec beatus est vester deus, nec æternus.

At etiam de sanctitate, de pietate adversus deos, libros scripsit Epicurus. At quo modo in his loqui-

¹ Aliam.

tur? Ut Coruncanium, aut Scævola, pontifices maximos, te audire dicas; non eum, qui sustulerit omnem funditus religionem, nec manibus, ut Xerxes, sed rationibus, deorum immortalium templa et aras everterit. Quid est enim, cur deos ab hominibus colendos dicas, quum dii non modo homines non colant, sed omnino nihil curent, nihil agant? At est eorum eximia quædam præstansque natura, ut ea debeat ipsa per se ad se colendam elicere sapientem. An quidquam eximium potest esse in ea natura, quæ sua voluptate lætans, nihil nec actura sit unquam, neque agat, neque egerit? Quæ porro pietas ei debetur, a quo nihil acceperis? aut quid omnino, cujus nullum meritum sit, ei deberi potest? Est enim pietas, justitia adversum deos: cum quibus quid potest nobis esse juris, quum homini nulla cum deo sit communitas? Sanctitas autem est scientia colendorum deorum: qui quamobrem colendi sint, non intelligo, nullo nec accepto ab iis, nec sperato bono.

XLII. Quid est autem, quod deos veneremus propter admirationem ejus naturæ, in qua egregium nihil videmus? Nam superstitione, quod gloriari soletis, facile est liberari, quum sustuleris omnem vim deorum. Nisi forte Diagoram, aut Theodorum, qui omnino deos esse negabant, cen-

ses superstitiosos esse potuisse. Ego ne Protagoram quidem; cui neutrum liquerit, nec esse deos, nec non esse. Horum enim sententiæ omnium, non modo superstitionem tollant, in qua inest timor inanis deorum; sed etiam religionem, quæ deorum cultu pio continetur.

Quid? ii, qui dixerunt, totam de diis immortalibus opinionem fictam esse ab hominibus sapientibus reipublicæ causa, ut, quos ratio non posset, eos ad officium religio duceret, nonne omnem religionem funditus sustulerunt? quid? Prodicus Ceus? qui ea, quæ prædescent hominum vitæ, deorum in numero habita esse dixit, quam tandem religionem reliquit? quid? qui aut fortes, aut claros, aut potentes viros tradunt post mortem ad deos pervenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerarique soleamus, nonne expertes sunt religionum omnium? quæ ratio maxime tractata ab Euhemero est; quem noster et interpretatus, et secutus est, præter ceteros, Ennius; ab Euhemero autem et mortes, et sepulturæ demonstrantur deorum: utrum igitur hic confirmasse religionem videtur, an penitus totam sustulisse?

XLIII. Omitto Eleusina, sanctam illam et augustam,

Ubi initiantur gentes orarum ultimæ.

Prætereo Samothraciam, eaque,

..... Quæ Lemni
Nocturno aditu occulta coluntur
Silvestribus sæpibus densa.

Quibus explicatis, ad rationemque revocatis, rerum magis natura cognoscitur, quam deorum.

Mihi quidem etiam Democritus, vir magnus in primis, cujus fontibus Epicurus hortulos suos irrigavit, nutare videtur in natura deorum. Tum enim censet imagines divinitate præditas inesse universitati rerum; tum principia ¹ mentis, quæ sunt in eodem universo, deos esse dicit; tum animantes imagines, quæ vel prodesse nobis solent, vel nocere; tum ingentes quasdam imagines, tantasque, ut universum mundum complectantur extrinsecus. Quæ quidem omnia sunt patria Democriti, quam Democrito digniora. Quis enim istas imagines comprehendere animo potest? quis admirari? quis aut cultu, aut religione dignas judicare?

Epicurus vero ex animis hominum extraxit radicibus religionem, quum diis immortalibus et opem et gratiam sustulit. Quum enim optimam et præstantissimam naturam dei dicat esse, negat

¹ Mentisque.

idem esse in deo gratiam. Tollit id, quod maxime proprium est optimæ præstantissimæque naturæ. Quid enim est melius, aut quid præstantius bonitate et beneficentia? Qua quum carere deum vultis, neminem deo nec deum, nec hominem carum; neminem ab eo amari, neminem diligi vultis. Ita fit, ut non modo homines a diis, sed ipsi dii inter se ab aliis alii negligantur.

XLIV. Quanto stoici melius, qui a vobis reprehenduntur? Censent autem, sapientes sapientibus etiam ignotis esse amicos. Nihil est enim virtute amabilius. Quam qui adeptus erit, ubicumque erit gentium, a nobis diligetur. Vos autem quid mali datis, ¹ quum in imbecillitate gratificationem et benivolentiam ponitis? Ut enim omittam vim, et naturam deorum: ne homines quidem censetis, nisi imbecilli essent, futuros beneficos et benignos fuisse? Nulla est caritas naturalis inter bonos? Carum ipsum verbum est amoris, ex quo amicitia nomen est ductum: nam si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus; non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, et arva, et pecu-

¹ Quum imbecillitatem. *Davis. Ern. recipiunt Lambini emendationem; atque etiam cod. Glog. habet imbecillitate.*

dum greges diliguntur isto modo, quod fructus ex eis capiuntur. Hominum caritas, et amicitia, gratuita est. Quanto igitur magis deorum? qui nulla re egentes, et inter se diligunt, et hominibus consulunt. Quod ni ita sit, quid veneramur, quid precamur deos? cur sacris pontifices, cur auspiciis augures præsumt? quid optamus a diis immortalibus? quid vovemus?

At etiam liber est Epicuri de sanctitate. Ludi-
mur ab homine non tam faceto, quam ad scribendi
licentiam libero. Quæ enim potest esse sanctitas,
si dii humana non curant? Quæ autem animans
natura, nihil curans? Verius est igitur nimirum
illud, quod familiaris omnium nostrum Posido-
nius disseruit in libro quinto de Natura deorum,
nullos esse deos, Epicuro videri; quæque is de
diis immortalibus dixerit, invidiæ detestandæ gra-
tia dixisse. Neque enim tam desipiens fuisset, ut
homunculi similem deum fingeret, lineamentis
duntaxat extremis, non habitu solido, membris
hominis præditum omnibus, usu membrorum ne
minimo quidem, exilem quemdam atque perluci-
dum, nihil cuiquam tribuentem, nihil gratifican-
tem, omnino nihil curantem, nihil agentem. Quæ
natura primum nulla esse potest; idque videns Epi-

¹ *Al. codd. homunculis.*

curus, re tollit, oratione relinquit deos. Deinde,
si maxime talis est deus, ut nulla gratia, nulla
hominum caritate teueatur; valeat. Quid enim
dicam, propitius sit? Esse enim propitius potest
nemini, quoniam, ut dicitis, omnis in imbecillitate
est, et gratia, et caritas.